

Sofia Tolis
Paradoxens möjliga närmande
Samtal med Theodor Kallifatides

Theodor påminner om min far. Visst finns det skillnader som mest har att göra med varifrån i Grekland de härstammar och i vilket land de med sitt skrivande etablerade sig. Theodor fattade ett obevekligt beslut att lämna hemlandet medan min far älskade det och aldrig skulle kunna tänka sig att ge upp det (det finns olika Grekland), men den största skillnaden är att min pappa var mycket lugnare.

Theodor är liten och oerhört kvick och hans ansikte förändras när han tar av sig de runda stålbågade glasögonen. Jag har behov av att förstå min pappa lite bättre. Mest satt han vid sitt skrivbord, rökte och skrev. Så jag lägger dessa båda författarmän som fotonegativ över varandra för att se vad som framträder ur en paradox – en djupare sanning än den jag med mitt förnuft kan komma åt? Skevheten, oöverensstämmelsen, mellan teori och förnuft, vägleder mig. Jag synar honom ur en annan vinkel, från barnets horisont.

Genom hela samtalet är min önskan att Theodor ska beskriva känslorna; av Freud har jag lärt mig att intellektuella resonemang i terapeutiska situationer bara används till försvar mot känslor och mitt intervjukoncept är nog en smula terapeutiskt, min teknik går nämligen ut på att jag ställer frågor som jag hade velat ställa till min far, som nu är död. Drivkraften är ändå att nå fram till Theodor, denne man som jag aldrig förut har träffat men som jag under samtalets gång veknar inför, dels inför hans drastiska humor som jag ser som ett av de tydligaste spåren i både litteratur och liv, dels inför hans tillmötesgående sätt med massor av kloka svar i. Varifrån får han allt? Av modern ärvde han berättarkonsten.

Grekland har alltid varit som en scen för mig; mitt ansikte – hade jag vuxit till mig, hade dess linjer förändrats sedan sist? Hans blick var lite grand en främlings blick eftersom det kunde dröja mellan tillfällena vi sågs.

Jag betraktade Europa från ett tågfenster gång på gång. Jag ville vara i hans närhet och i hissen upp till fjärde våningen tittade jag ömt på kinden som var vänd åt mitt håll. I telefonen diskuterade vi något av hans problem, sida upp och sida ner ur någon bok och grubblade över ekonomiska kalkyler. »Får jag följa med till tandläkaren nästa gång vi ses?« Tandläkaren och ingenting var för simpelt för mig. I pinjeskogen framför hans arbetsrum ville jag gå. Jag minns korridoren och de dubbla dörarna, människor som prisade honom som jag visades upp inför – vad ville de mig? Ibland var jag otröstlig när han kom hem för sent från jobbet och jag hade lagat mat. Jag väntade vid hans tallrik, vi åt tillsammans och där tog jag plats vid sidan om. Jag minns hans sätt att tala, ord och tankegångar, reflektioner med massor av fångslande bilder i. Men han blev plötsligt sjuk. En dag blev han svårt sjuk och då tänkte jag på hur mycket vi hade samtalat men även hur ofta vi hade behövt skiljas.

Jag träffar Theodor i min ateljé på Kungsholmen. Han är i dag sjuttiofem år och har en rik meritlista bestående av diktsamlingar, pjäser, filmmanus och flertalet romaner. Mest känd är han för den självbiografiska trilogin *Bönder och herrar* som utspelar sig under och efter krigsåren, med vilken han slog igenom över en natt. Han har varit redaktör för *BLM* och utnämndes av regeringen år 2000 till professor »för ett stort antal författarskap«.

Eftersom mitt arbetsrum för tillfället är tomt på både möbler och de flesta saker behöver vi hindra inspelningsljudet från flykt upp i taket. Innan jag ens har hunnit hämta ett tyg för detta ändamål svingar Theodor upp sin trenchcoat över våra huvuden. Imponerande. Detta är första gången jag undrar över hans ålder – hur gammal är han egentligen? Visst befinner han sig i slutskedet av arbetet med en roman som kommer ut i höst och jag vet att det kan skapa både eufori och enträgen tapperhet vid mållinjen, men ändå. Han är ett spralligt barn, en åttaårig flicka som drar på munnen åt det mesta, flink, kvicktänkt och som aldrig blir förstummad. Tvärt om, han talar med en konstnär som »fått fnatt« (jag) och gör villigt utvecklingar kring alla mina hyss. Är det inte för mycket begärt att leka med en sådan här litteraturens mastodont?

Jag försöker avstå från alla de här små teknikerna, flirten och blinkningar till läsaren som man har sysslat med, därför att nu kan jag dem. Nu är jag tillräckligt gammal för det andra projektet, som innebär: att skriva fritt utan rädsla, fullständigt integrerad med texten.

Ibland när frågorna jag ställer har med min barndom att göra låter det förstås som att jag inte har tagit del av Theodors böcker men det har jag mer än gjort, om man kan säga så. När jag i första vändan som tjuugoåring läste *Bönder och Herrar* tog den stryppgrepp på mig och slog an en våg av vämjelse. Jag blev rädd. Hur skulle jag med min uppnosiga rättsskämpe-pose kunna tackla råheterna i romanen? Vad vi får följa i trilogin *Plogen och svärdet* (1973), *Bönder och herrar* (1975) och *Den grymma freden* (1977) är Greklands historia under Andra världskriget och inbördeskriget skildrat med utgångspunkt från en liten grekisk by. Språket klättrar fram kring diverse händelser, såsom när tyskarna väljer ut folk till arkebusering, och eftersom vi har lärt känna byns invånare blir upplevelsen av tystnaden inför gevärspiporna mycket obehaglig. Att ta del av en sådan här brutal-barbarisk-poetisk lång skräna i ung ålder blev för mycket för mig. Det var bara att behandla boken som den hade behandlat mig: jag siktade mot väggen och tvingade den att kapitulera, omänskligheterna från både anhängare och motståndare måste mosas.

Berättelsens brutalitet förankras i synnerhet i en ohygglig händelse under Theodors uppväxt: plötsligt en dag i byn Molai på Peloponnesos förs hans far bort, kastas i fängelse och misshandlas av grymma bödlar. Lille Theodor blir ditskickad med förnödenheter. Vid hemkomsten vågar han inte berätta för sin mor om hur fadern ser ut på kroppen, han behåller bilden inom sig och lämnar i stället beskedet att han mår bra. I samband med den här outhärdliga synen tar det också slut, eller är kanske upprinnelsen till alla hans böcker egentligen: en nödvändighet att uttrycka sig, att omsorgsfullt gång på gång formulera det (vad det än är) som annars skulle kunna förgöra honom.

Hans texter är högt uppe i skyn, på tok för högt för att vara fantasi och absolut för högt för att vara ren lögn men de är dikt, dikter. Genom honom hörs moderns röst, den blandas med rinnande vatten, invånarnas erfarenheter i byn och det rytmiska ljudet från stickningen i hennes händer. Häromdagen fick jag av en kvinna som tillhör samma generation som Theodor reda på att de senare böckerna efter *Den grymma freden* kallades i folkmun »kärleksromaner« när de kom ut. Med avstamp i *Kärleken* (1978) tog sig författarskapet en ny vändning, med historier kring kärlekens väsen och kring invandrarens situation i Sverige (även *Utlänningar*, 1970). Många av dem innehåller arketypiska kärleks- och begärdilemman, där ambivalensen hos den äkta mannen eller någon annan person blir synlig. Precis som i trilogin får vi följa endast några få aktörer och på samma tillsynes enkla sätt kommer vi mycket nära de inblandade.

– *Gör jag dig säker eller osäker med de här frågorna? Varför i så fall?*

– Jag känner inget obehag i form av någon osäkerhet inför frågorna men däremot upplever jag inte heller någon direkt euforisk bekräftelse utan jag uppfattar det mera som ett försök från din sida att få mig att formulera mina erfarenheter. Varför du vill det sa vi ju: det är ett sätt att förstå din pappa, det är ett sätt att förstå Grekland och ett annat sätt att tänka så syftet är helt legitimt.

– *Vem är du?*

– Jag är författare, har skrivit en hel del böcker och jag tycker om att arbeta hårt. Jag tycker om det jag gör. Det är väl det viktigaste jag kan säga.

– *Tycker du att man kan skilja på författaren och människan där inuti?*

- Ibland, men inte alltid. För det mesta skriver man med sina inälvor men ibland när man inte skriver riktigt bra då skriver man inte med sina inälvor.

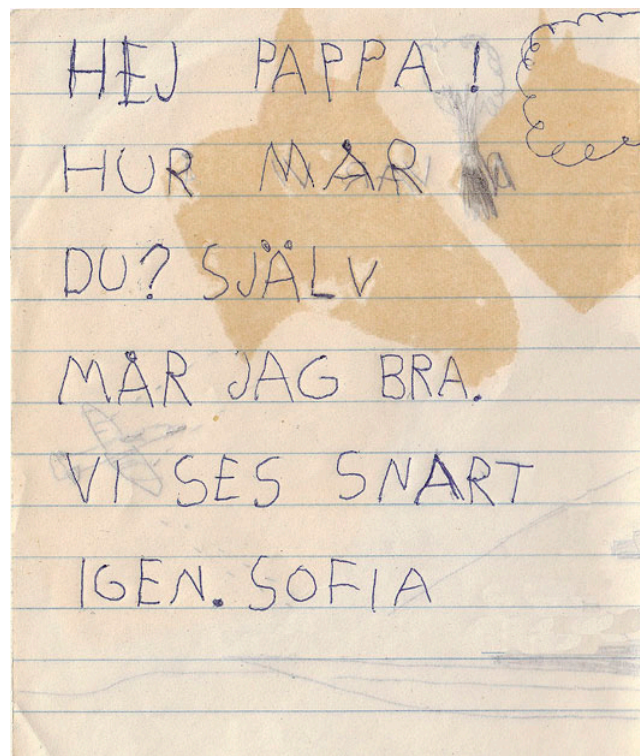
- *Om vi tänker oss hjärtat och hjärnan, att de väldigt grovt ska symbolisera olika områden hos oss. Om hjärtat symboliserar kärleken, att skapa betydelsefulla varaktiga relationer och hjärnan är en symbol för tänkandet, skrivandet, arbetslivet. Upplever du att du nöjer dig med lite i någon av de två avdelningarna och att du inte nöjer dig med mindre än allt i någon annan, eller upplever du någon sorts balans?*

- Jag vet inte hur jag ska besvara den här frågan utan att vi har en mycket lång diskussion omkring hur man ser på saker och ting. Alltså, jag tror inte att man kan få allt och jag tror inte man kan ge allt utan det är ett sätt att tala bara. Vi har definitivt fysiska och mentala begränsningar och ingen levande människa kan veta gränserna för sin hjärna eller för sin fysiska uthållighet förrän man faktiskt provar, men då är det en kunskap som man inte längre har något bruk av för då är man död. Det betyder att pröva. Så jag tror att vi är tvungna att försöka leva med mindre anspråk både på livet i stort och i smått, och när jag nöjer mig med det betyder det inte att jag medvetet nöjer mig med mindre utan jag nöjer mig med det som jag tycker att det är rimligt att försöka nå. Det finns saker som är orimliga att försöka nå. Det är till exempel orimligt för mig att träna mig till den grad att jag kan simma till Amerika. Visst kan man ge allt till det där, men är det någon vits med det? Så, kort och gott: jag tror att en förutsättning för ett något sånär harmoniskt liv och gärning är att balansera hjärtats krav med det som hjärnan ställer, annars blir det ofta katastrofer.

Han suckar när han säger katastrofer, vilket hörs på ljudbandet som ett djupt andetag som nästan inte vill ta slut.

- *Jag råkade välja hjärnan-intellektet som symbol för skrivandet men vad skriver du med egentligen? Det finns ju de som menar att man skriver med kroppen. Vad tänker du om det?*

- Ja, till att börja med så behöver vi inte dra så där stenhårda skiljelinjer mellan hjärnan och kroppen, det behöver vi inte längre göra. Hjärnan är ju inte något metafysiskt begrepp i sig utan en del av kroppen. Men för diskussionens skull kan jag ju gå med på att vi kan skilja mellan de starkt fysiska funktionerna och det mera resonerande, tänkande, fantiserande och så vidare, som vi kan hänvisa till hjärnan. Jag svarar tveklöst att på upplevelsens nivå måste det börja inne i kroppen.

Sofia Tolis 7 år och hennes brev till pappa

Om jag vågar vara lite vulgär alltså: böckerna måste börja i pungen. (Skratt.)

– Ja?

– Och sedan börjar hjärnan bearbeta det. Börjar de inte där blir det pamfletter och predikningar, vad du vill, det blir stilistiska övningar eller intellektuella lekar men inte riktiga konstverk. Och när jag säger pungen menar jag inte att endast män är konstnärer men jag menar att det måste börja i livets centrum på något sätt.

– *Könsorganen.*

– Ja, ja.

– *Och inälvorna, sa du också.*

– Inälvorna också. Ja, jag hittar på olika sätt att uttrycka samma sak på. Det kan inte börja ovanför näsan, utan det måste börja organiskt.

– *Hur många böcker har du skrivit?*

– Jag har skrivit tjuugoåtta böcker på ett och samma förlag och några till på andra små förlag.

– *Det märkliga är att jag aldrig har läst dina böcker. En gång när jag var i övre tonåren ville du att jag skulle översätta en text till engelska och jag har gjort omslaget till din fjortonde bok men för övrigt har jag inte läst dem. Varför tror du att det är så?*

Frågan är ju ämnad åt min far för mellan honom och mig var det så att jag hjälpte honom med ett par böcker men inte kunde läsa honom, men Theodor svarar utan att blinka. Han lever min dröm kan man säga, drömmen om att få alla dessa svar från pappa. Paradoxen: att det är han men inte han, han men även han, underlättar de mest känsliga frågorna; pappas hängivenhet hade en ryggsida, frånvaron, och den gav mig alltid andningsbesvär orsakad av svartsjuka mot orden.

– Jag kan mycket väl förstå den här känslan av att man inte vill stå i förhållande som läsare till någon som står en så nära. Att vara läsare är ju lite grand en fråga om

att ta avstånd, man måste ha öppna ögon och det vill man kanske inte ha med dem som står en riktigt nära.

– *När jag försöker läsa dina texter stakar jag mig på orden trots att det inte skulle behövas, och ibland känns det som att jag blir blind, jag ser inte. Det är väldigt märkligt. Skulle du vilja läsa en text som jag har skrivit, som jag tar fram här?*

– Absolut.

– *Läsa den högt.*

– Ska jag läsa den här texten?

– Ja.

– »Hej pappa! Hur mår du? Själv mår jag bra. Vi ses snart igen. Sofia« Det var ju fint.

Han verkar förvånad och överrumplad av det lilla sköra papperet med hälsningen på, som jag skrev till min pappa när jag var sex år gammal. Han lägger undan den medan han skrattar lite inåtvänt. På baksidan har jag ritat ett hus och i ett av fönstren står en flicka och tittar ut.

– *Skulle man kunna säga att människan är som ett hus?*

– Med olika rum, ja, det kan man ju definitivt säga.

Det kan vara en människa som bara har en våning, en som bara har ett rum eller en som har flera våningar, källare och flera rum. Naturligtvis kan man dra likheter mellan en byggnad och en människa, en människas karaktär eller egenskaper.

– *Vad finns inne i dig om du skulle möblera ditt kropphus?*

– Det finns ett litet kapell, som är ägnat åt hemlängtan.

– *Precis vad jag tänkte. Får jag bara sticka emellan?*

– Ja.

– *Jag tänkte att du kanske har Parthenon i bröstet.*

– Att jag har vad då?

– *Parthenon.*

– Parthenon i bröstet. Ja, det finns ju, men det är inte Parthenon i första hand jag tänkte på utan det är betydligt mindre saker. Jag tänker i första hand på en liten fontän som fanns i en park där jag brukade spela fotboll med mina kamrater. Vi spelade i timmar. Det var varmt i Aten och under de våldsamma fotbollsmatcherna sprang vi dit och drack vatten. Den där lilla kranen som de hade byggt i parken har blivit sinnesbilden för hemlängtan hos mig.

– *Vad mer?*

– Den andra stora platsen är familjen och det innebär *the extended family*, alltså föräldrar, syskon, min hustru, mina barn, kusiner, människor som jag har hört talas om, såsom min fars första hustru som dog väldigt ung eller en farfar som jag aldrig träffade som pappa berättade om. De har också sitt kapell i mitt lilla hus.

– *Har du kanske Medelhavet i benen eller en plats för kaffedrickande i axeln?*

– Inte riktigt. Jag är inte så där väldigt bekväm med havet. Det oroar mig alltid. Jag tycker att det är rogivande att titta på ett lugnt hav men när det stormar och har sig så blir jag som en hund, jag vill springa därifrån.

– *Beskriv ditt barndomshem i en liten by i Grekland.*

– Mitt barndomshem var ett hus i två våningar. På den ena bodde vi och på den andra förvarades olika saker såsom tvål, vete och liknande. Jag minns det som ett

Theodor Kallifatides. Foto: Sofia Tolis

trevligt hus fast jag inte riktigt kan förklara varför. Det hade en lång korridor där jag tävlade med katten på min storebrors envetna uppmaningar. Vi tävlade om vem som först skulle nå slutet av korridoren. Han höll katten om bakfötterna, jag stod intill och så släppte han katten så att jag skulle springa ikapp den, men naturligtvis vann jag aldrig, det säger sig självt.

– *Om du ser det här huset framför dig, vad skulle du vilja ha inuti det? Vilka möbler?*

– Det första jag tänker på är ett skrivbord. Ett skrivbord, en stol att sitta på och en säng eller soffa där man kan sträcka ut sig. Det är möblemanget i huvudsak.

– *Beskriv ditt skrivhus i Sverige.*

– Ja, det är återigen ett litet hus. Det enda jag kan säga om det, förutom att jag tycker att det är fint, är att varje kväll när jag lämnar det säger jag: »Hej, jag hoppas att du får en lugn natt« och när jag kommer på morgonen är jag fruktansvärt glad varje gång jag öppnar dörren och säger: »God morgon, min lilla vän.«

– *Beskriv dina föräldrar. Hur var din relation till dem?*

– Ja, som ett litet barn hade jag inga som helst problem med mina föräldrar. Jag upplevde dem som väldigt

älskande människor och hade alltid deras uppmärksamhet och goda vilja. När pappa hamnade i fängelse under Andra världskriget, blev misshandlad och fick fly från vår by till Aten förändrades villkoren lite grand för då blev det ju någonting nytt i mitt förhållande till honom, nämligen längtan. Det hade jag inte upplevt förut. Han var ju där. Så plötsligt var han inte där. Min mamma var det inte heller något problem med förrän jag kom upp i elva-tolvårsåldern eller kanske till och med yngre, Då upplevde jag en väldig stark svartsjuka. I likhet med vad alla mammor är i sina söners ögon, var hon för mig en vacker ung kvinna som gick hand i hand med mig, men varje gång vi gick förbi en affär var det någon som viskade någonting till henne eller om vi gick förbi en byggarbetsplats upphörde arbetet och byggarna började vissla eller ropa saker till henne. Jag såg att hon både blev illa berörd men också smickrad av det hela. Hon hade en enda klänning under de där åren, en blommig klänning. Jag minns sådana där väldigt plågsamma promenader då hon vandrade med sina skinkor i rörelse, så där från höger till vänster ... Jag var vansinnig av svartsjuka. Vansinnig!

- *Över vad hon väckte hos andra.*
- Ja, just det, och vad som kunde hända om hon gav efter.
 - *Du var inte rädd? Du var svartsjuk.*
 - Svartsjuk. Men det finns alltid en rädsla i svart-sjuka, en rädsla att förlora den andra.
 - *Trodde du att hon i så fall skulle överge dig?*
 - Nej, jag var för liten för att formulera tanken riktigt så men redan i den åldern hade jag hört sådana där passionsberättelser, där kvinnan lämnade sin man för att hon hade träffat någon annan. Hon lämnade barn, hem och familj. Eller mannen lämnade allt och det senare var förstås mycket vanligare. Hemma i kvarteret fanns en kvinna som hade blivit övergiven av sin man och hon hämtade sig aldrig. Det var absolut inte någon odramatisk historia att bli lämnad på den tiden, i synnerhet om man var kvinna och inte hade egna medel och det hade man inte i min klass, en lägre tjänstemänsklass. Mamma hade inte någon egen förmögenhet och att han skulle ta med sig barnen var ingenting man över huvud taget tänkte på, så om hon hade blivit lämnad av pappa hade det blivit ett långt liv i elände med att vara hembiträde och städa hos andra för någon yrkesutbildning hade hon inte så det är klart att det . . .

Den »lille pojken« i Theodor önskar sig allt och kan inte vänta på det. Jag får be honom luta sig tillbaka i stolen och inte gestikulera så mycket under samtalet, med tanke på ljudkvaliteten. Var finns stabiliteten hos denne man?

- *Det var sårbart.*
- Ja, oerhört sårbart. Visst, naturligtvis, det var rena rama terrorn på det sättet.
 - *Vilket är ditt svåraste uppbrott som du har varit med om? Och då vet jag att du har lämnat Grekland en gång, men finns det något innan dess?*
 - Alltså, den första emigrationen från byn till Aten betraktar jag ännu i dag som den svåraste emigrationen, eftersom att vara främling bland främlingar är ju något som till och med djuren kan förstå, men att vara främling bland de sina är svärbegripligt och även svåruthärdligt. Så kommer man då åtta år gammal till Aten, man talar fel, är fel klädd och kan inte vad pojkarna och flickorna i Aten kan. Man blir ensam och man blir retad, allt detta. Det betraktar jag som det svåraste provet

för min person. Det och den extrema fattigdomen; det var inte kul att leva flera människor i ett källarrum och att ha en enda liten toalett ute på gården som användes av trettio-fyrtio personer. Att se olyckan framför sig, att se den utvecklingshandikappade flickan som . . . hennes föräldrar vågade inte ta ut henne på dagarna utan de tog bara ut henne sent på kvällarna till en kort promenad. Men mitt i allt sammans fanns också en lust, och jag vet inte, i brist på annat kallar jag det: det var livet som ville levas i oss. Det fanns ju kvar i alla fall.

– *En gång när jag var liten frågade jag dig: »När du talar svenska förstår du vad du säger då?« Kommer du ihåg det?*

– Ja, jag tror att jag kommer ihåg det. Men jag tror inte att jag riktigt förstod vad jag sa på den tiden och det kan även hända mig i dag att jag inte riktigt kan beräkna hur mina ord kommer att uppfattas av de andra, för det är egentligen det som menas med att förstå vad man säger. Inte att jag vet vad jag säger utan hur de andra kommer att förstå vad jag säger.

– *Jag minns att jag ställde frågan vid en stor middag och alla skrattade. De tyckte att det lät roligt. Men jag har haft allvarliga funderingar kring detta sedan dess. Är det så att svenskan – alltså att du inte talar ditt modersmål – stryper kontakten med dig själv på något sätt? Jag menar den där riktiga kontakten med dina ursprungliga upplevelser som barn och all kroppsförankring som minnen har?*

– Vad som händer liknar det du beskriver men jag gör det inte frivilligt, det är inte jag som stryper kontakten utan kontakten stryps helt enkelt. Jag minns en särskild situation då min far var död och begravnen. En tid senare gick jag till hans begravningsplats och när jag stod där och mumlade för mig själv på grekiska att det här är pappas grav, först då förstod jag vad »grav« betyder på svenska. När jag stod där och såg det i verkligheten.

– *Och du sa det på grekiska.*

– Ja. Då förstod jag att det är det jag menar när jag säger grav. Men språket är ju en oerhört komplicerad faktor i våra liv. Jag har varit med om stunder där språket helt enkelt har tagit över. För flera år sedan var det begravning, en väninna till mig hade gått bort. Hon var som jag, grekiska men också svenska. Prästen, en kvinnlig sådan, talade svenska under begravningssceremonin men när hon kom till slutet sa hon någonting på klassisk grekiska. En enda liten mening sa hon: »Θεός μετά πάντων υμών«, det vill säga: »Gud varde med er.« Först då förstod jag att min väninna var död! Så djupt

sitter upplevelserna med språket, i synnerhet om man har lärt sig ett annat språk i vuxen ålder.

– *Det är därför jag ber dig prata grekiska ibland för jag tänker att det kanske ligger närmare.*

– Ja, men inte i den här bestämda situationen, för i den här situationen tvingas jag ju pendla mellan två språk och om jag ska tala grekiska så måste jag vara i Grekland i minst en vecka.

– *Får jag beskriva dig?*

– *Sätt igång!*

– *Jag har tänkt mycket på vad jag har hört dig säga en gång, att det bästa är om människan är »i ett stycke«. Om människan är hel, liksom. För egen del är jag nog delad mellan Grekland och Sverige. Hos mig står Grekland för den civiliserade delen av mig. Grekiska Sofia är korrekt, välbetänkt och som ingår i ett tydligt sammanhang med mycket social kontroll, medan svenska Sofia är en helt otämjd person. Hon är tygellös, fri, kanske beroende på min livsbana som konstnär och skrivande. Jag har aldrig fått ihop de här två delarna, utan jag byter »jag« vid gränsen, så att säga. Men hos dig upplever jag att det är tvärt om, så jag tänkte beskriva vad jag ser. Och kom ihåg nu att det här är konstnärsblicken, så det är mycket fantasi också.*

– Ja ja. Nej, jag tänker inte protestera mot utslaget.

– *Du har snabb energi som en liten flicka eller pojke. Du verkar hungra efter upptåg. Ur munnen kommer kloka ord och resonemang, utvecklingar med massor av intressanta reflektioner och personliga bilder i. Du verkar vilja ge dessa gåvor till mig som lyssnar. Det jag ser är en kontinuitet som bildar en tidslinje och det ger dig en viss trygghet utstrålning. Trenchcoaten som du brukar bära är som en symbol för mannen som har ganska mycket kontinuitet, men ibland har jag upplevt att den hänger direkt på den lille pojken axlar. Han vet inte vad han ska göra i livet, han har inte börjat än. Han ser ut att vara en grekisk del och mannen är den svenska delen.*

Den »lille pojken« i Theodor önskar sig allt och kan inte vänta på det. Jag får be honom luta sig tillbaka i stolen och inte gestikulera så mycket under samtalet, med tanke på ljudkvaliteten. Var finns stabiliteten hos denne man? Den vilar på en mycket skör grund. Om den ens existerar kommer den till genom en sorts upprepning, som att pensla oändligt tunna lager gips ovanpå havet och säga: här kan du gå. Eller som han själv beskriver det: »Jag är en nyfiken, extremt sårbar liten person, som ständigt utsätter sig för vad livet har att bjuda på eller neka till.«

– *Det finns två skratt i dig. Ett lugnt, understrykande skratt*

som den svenske mannen, med ganska mycket kontinuitet, skrattar. Och ett skratt som kommer från pojken, som hungrar efter upptåg, han som inte vet vad han ska göra med sitt liv och som lika gärna kan leva under bar himmel. Någon gång har jag till och med sett en liten tjuvpojke. Han är alltid steget före. Det känns som att han har lurat mig och jag vet inte riktigt vad det är han har tagit från mig. Om vi återknyter till det vi sa, att människan måste vara i ett stycke – kan det tänkas att det finns en sådan här uppdelning, och att för skrivandet är det en dynamisk uppdelning?

– Det är mycket vackert och helt korrekt iakttaget. En gång för tjugo år sedan gjorde konstnären och min nära vän: Stig Claesson ett porträtt av mig och jag baxnade när jag såg det för han hade målat mig som en femtonårig pojke, så det ligger mycket i det du säger. Naturligtvis finns alla dessa delar i mig. Alltså, det sociala jaget, mannen med kontinuitet, har jag byggt upp här. Det har jag inte med mig från Grekland. Från Grekland har jag mammas kärlek, pappas beundran och uppmuntran, minnen av fotboll och så, men jag har inte ens en bild av mig själv som någon som vet vem han är och vad han gör utan allt detta och mer därtill har jag skaffat här. Det är här jag har blivit far och make så det är en korrekt iakttagelse, jag blev aldrig far i Grekland. Den här tjuvaktiga pojken som du talde om är också korrekt, därför att det är ju mera en kulturell kvarleva. I Grekland går mycket av samlivet ut på att lura den andre. Inte för att vinna något utan bara för att vinna det där lilla skrattet: »Haha, jag har lurat dig igen.« Ibland är man tre år, och det är bra att man är tre år. Inte alltid, men ibland. Jag har en integrerad del där jag inte gärna gör kompromisser. Jag försöker i alla fall att inte köpslå med mitt skrivande. Det finns andra delar av mig där jag både kompromissar, småljuger och försöker klara mig så gott det går men på en punkt försöker jag att inte låta det jag uppfattar som mitt arbete ta skada av ...

– *Av vad?*

– *Av kompromisserna, av ...*

– *Är det mannen som kompromissar?*

– Nej nej, det är det inte. Det är den andra delen som du kallar tjuvpojken, eller det tjuvaktiga.

– *Är det mannen som skriver?*

– Ja, det är mannen som skriver. Men i den där mannen, när man skriver, finns även en pojke. Jag minns en gång för länge sedan då jag läste en underbar iakttagelse av Susan Sontag om Albert Camus, att han var »den

moderna litteraturens make«. Lite grand har den där rollen stannat kvar i skallen på mig trots att jag försöker motarbeta det. Jag känner ibland att jag tar på mig en finare kostym när jag skriver än den jag egentligen borde ha, men jag är inte alltid medveten om det. I min nya roman som jag håller på att slutföra nu har jag som huvudidé att skriva som fan och strunta i allt. Men det är svårt att överge alla käpphästarna, alla rutinerna, alla kända tekniker för att få uppskattning och så vidare. Det kräver en enorm självkänedom.

– *Så det gör du nu.*

– Det är det jag försöker göra med den här boken, om jag nu lyckas med det. Jag försöker avstå från alla de här små teknikerna, flirten och blinkningar till läsaren som man har sysslat med, därför att nu kan jag dem. Nu är jag tillräckligt gammal för det andra projektet, som innebär: att skriva fritt utan rädsla, fullständigt integrerad med texten.

Vi har pratat tusentals ord om viktiga saker och det har blivit lite för ansträngande för tungan. Han reser sig ur stolen medan han drar med fingret på tungspetsen. Enligt ett gammalt grekiskt talesätt säger man: »Det växer hår på min tunga« när man har talat för mycket. Man kan tänka sig hur det känns. Jag tar bryskt tag i hans pipa och knackar ut tobaken mot min sko, som om jag inte gjort annat i mitt liv. Med pappa gällde det att samla in alla cigarettpaket och författa små varningstex-

ter på dem, för hans överlevnads skull. Jag finner ingen sammanfattning för vad vi har skapat här på Balder-sidorna, intervjukonceptets verkan, den härleds ur hans bemötande och en leklust som jag inte hade vågat hoppas på. Jag gissar att vi har mötts på insidan av familjens hus. Vi är »familj«, konstigt nog, trots att vi aldrig har träffats förut. Det beror på att jag har levt med min skrivande grekiske far. Något sådant här var det jag gjorde med honom, hans barnbarn sa en dag: »Farfar, när du dör vill jag hålla ett tal.« Jag lyssnar spänt på vad som ska komma. »När alla utlägger sig om hur duktig du var, allt enastående som du har åstadkommit, ska jag resa mig och säga: farfar var den roligaste personen jag känner!«

Som avrundning ber jag honom berätta vad han upplevde när han var i Aten i höstas då han besökte Parthenon och blev omskakad av skönheten hos templet, som han ju sett många gånger i sitt liv men som han såg på ett nytt sätt denna gång. Jag har med den här intervjun velat färdas närmare Grekland med allt sorgearbete inblandat, vilket jag tror gäller för både honom och mig.

– Det jag var med om var att jag fick en väldigt stark insikt kring hur oerhört, nästan oefterhärmligt elegant den här jättelika byggnaden ändå är. Jag blundade inför Akropolis och försökte i huvudet räkna bort en kolonn, men det gick inte, den hade exakt det antal kolonner som den skulle ha. ■